

olisi ollut mielenkiintoinen. Kirjan ulkoasu on tutunoloinen. Monen kristillissosiaalisen toimijan historiakirjassa on muotona tasasivuinen neilö ja värikyssä violettiä.

Mielestäni tämä teos kuuluu jokaiseen Helsingin kirjastoon ja miksei muuallekin Suomeen ainakin sosiaalialan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kirjastoihin tarpeellisenä kansalaistietona. Koska kirjoitus työ on kustannettu melko pitkälle apurahoilla, voisi lähivuosina myyntitulojen ehtyessä harkita tämän kirjan julkaisemista kaikkien vapaaseen käyttöön internet-versiona.

ALI KULHIA
TEOL. TRI, AKAA

MIKKO HEIKKA Vapaina ja tasavertaisina: Ihmisoikeudet uskontojen näkökulmasta. Helsinki: Kirjapaja 2014. 242 s.

Förenta nationernas (FN) grundande och antagandet av den Allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter år 1948 framställs vanligen som en reaktion på det Andra världskrigets fador och Nationernas Förbunds oförmåga att under mellankrigstiden reglera mellanstatliga relationerna, hantera politiska konflikter och skydda nationella minoriteter, en oförmåga som även bidrog till krigsutbrottet. Biskop emeritus Mikko Heikka konstaterar i sin bok att stora förväntningar under efterkrigstiden har ställts på FN och att världsorganisationen också har rönt framgångar. Samtidigt lever vi idag i en värld där konflikter är vardag, FN ofta framstår som handlingsförlamat och det påstås att de mänskliga rättigheternas tidevarv är förbi. Annan retorik har tagit över.

Forskare ifrågasätter likväl idag den vanliga tanken om att mänskliga rättigheter var på allas läppar efter det Andra världskriget. I sin bok *The Last Utopia: Human Rights*

in History (2010), konstaterar Samuel Moyn att det var först betydligt senare och främst från och med 1970-talet som de mänskliga rättigheterna blev en allmän vokabulär för maktkritik, emancipation och jämlikhetssträvanden. Samma observation gör Linde Lindkvist i sin färsk doktorsavhandling *Shrines and Souls: The Reinvention of Religious Liberty and the Genesis of the Universal Declaration of Human Rights* (2014). Lindkvist konstaterar utöver detta att den Allmänna förklarings formuleringar – och han har särskilt granskat religionsfrihetsartikeln 18 – kom att spegla politiska projekt och personliga visioner hos de personer som var inblandade i utarbetandet av dokumentet.

Nu som då utgör mänskliga rättigheter därmed en vokabulär bland andra, ett verktyg för att formulera särskilda visioner som man vill slå ett slag för i kontrast till andra rivaliserande verklighetsbeskrivningar och utopier. Till dessa andra räknar Heikka idag talet om kampen mot terrorism och skildringen av religion och särskilt islam som ett potentiellt samhällsproblem som kräver strikt reglering och vidsträckt statliga övervakningsmöjligheter. Inledningsvis pekar han också bland annat på hur jordens resurser är ojämnt fördelade, människor liksom naturen exploateras och världsekonomin verkar vara i ständig obalans.

Vad kan ett människorättsperspektiv erbjuda i denna situation? Vilket bidrag förmår religionerna här ge? Hur kan de stödja det människorättsarbete som utförs i FNs, EUs och andra internationella aktörers regi? Vilka frågor skapar mest huvudbry sett ur religionernas perspektiv? Dessa frågor upptar Heikka i hans bok.

Boken inleds med en kort översikt över människorättsens utveckling i FNs regi sedan det Andra världskrigets slut, en komprimerad översikt över de mänskliga rättigheternas historia, samt ekumeniskt människorättsarbete i Kyrkor-

nas världsråds och den Europeiska kyrkokonferensens regi. En övergripande tanke är här att de mänskliga rättigheternas grundval av olika skäl har lämnats öppen i den Allmänna förklaringen och efterföljande människorättsliga dokument, samt att religionerna har en möjlighet att erbjuda en grund för talet om mänskliga rättigheter och fördjupa förståelsen av och respekten för desamma. Det här förutsätter dock samtidigt att vi även uppmärksammar religionernas perspektiv. En central tanke är att vi kan främja den globala acceptansen av de mänskliga rättigheterna om vi tolkar dem kontextuellt, dock så att den Allmänna förklarings målsättning inte samtidigt urvattnas.

Efter detta redogör Heikka i tur och ordning och i korta drag för den "människorättsteologi" och "människorättspolitik" som vi idag finner inom ramen för olika kristna kyrkor, inom islam samt inom judendomen. Dessa religionssamfund har utarbetat egna människorättsdokument som ger uttryck för hur de ser på mänskliga rättigheter. Heikka inkluderar också en betraktelse av dessa trosåskådningars historia och läromässiga grundpelare till den del som han anser att detta kan hjälpa oss att bättre förstå deras människorättsyn.

För att ta enbart ett exempel, så konstaterar Heikka att mänskliga rättigheter idag, tillsammans med fred och försoning och bekämpande av lidande och orättvisor, utgör centrala delar av de Lutherska kyrkornas gemensamma sociala uppdrag. Till de områden som prioriteras hör bland annat religionsfrihet, miljöförändring, jämställdhet, flyktningar, samt ekonomisk rättvisa. Samtidigt konstaterar Heikka att familje- och sexualiteten samt just jämställdhetsfrågor är spörsmål där kyrkorna inom det Lutherska världsförbundet är splittrade.

Likväl menar Heikka att det inom lutherdomen råder stor enighet om hur den Allmänna förkla-

ringen teologiskt skall värderas. Utgångspunkt tas i skapelse-teologin och antropologin. Människan har ett okränkbart värde eftersom hon är skapad av Gud. Samtidig är hon en fallen varelse som syndar bland annat genom att hon använder den frihet som de mänskliga rättigheterna skänker henne till att skada andra människor. Slutligen framhåller teologin också att vi människor ofrånkomligen ingår i gemenskaper där vi är ansvariga för varandra. Genom att lyfta fram människans skyldigheter kan teologin motverka ett individualistiskt drag i människorättsdiskursens betoning av rättigheter. Betonandet av människans ansvar är även ett drag som Heikka lyfter fram i presentationen av de andra kristna kyrkorna, islam och judendomen.

Heikka menar att kristen tro och den Allmänna förklaringen står i ett spänningsförhållande till varandra. Men om vi förstår de mänskliga rättigheterna som ett slags riktlinjer för mänskligt handlande så anser Heikka att det finns anknytningspunkter mellan det han kallar för en sekulär människorättsetik och luthersk etik. Luthersk etik delar han upp i en trons etik och en autonom etik som baserar sig på tanken om en naturlig morallag inskriven i varje människas hjärta, vi vet och erkänner alla att andra människor bör respekteras. Heikka menar att det särskilt i specifika konkreta frågor finns dylika anknytningspunkter.

Heikkas framställning av hur de mänskliga rättigheterna intagit en central plats på det Lutherska världsförbundets agenda från och med generalförsamlingen i Evian år 1970, då social-etiska frågor en gång för alla identifierades som kyrkliga frågor, verkar *de facto* stödja Moyns observation vad gäller tidpunkten för människorättsdiskursens stora genombrott. Detsamma gäller Heikkas konstaterande att grunden för de reformerta kyrkornas människorättsarbete lades vid de Reformerta kyrkornas världssallians generalförsamling i Nairobi år 1970.

På liknande vis presenterar och analyserar Heikka de reformerta, anglikanska, katolska och ortodoxa samfundens, samt islams och judendomens människorättsteologi. Inom samtliga förs en mångröstad diskussion om mänskliga rättigheter. Delvis betonas olika saker och utmaningarna ser också något olika ut. I vissa människorättsfrågor har religionssamfunden utfört ett föredömligt arbete; i andra frågor kvarstår läromässiga hinder som tillsvidare omöjliggör en människorättslig insats på bred front. Trots svårigheterna menar Heikka likväl att religionernas människorättsliga insatser har varit betydande, men inte alltid uppmärksammas på det sätt som de hade förtjänat.

Det är kanske ofrånkomligt att en bok som vill täcka så mycket på ett begränsat antal sidor kommer att inkludera förenklingar. Presentationen blir delvis mindre nyanserad än vad den idealt sett kunde ha varit. För att ta enbart två exempel, så presenterar Lindkvist i sin avhandling på djupet religiöst troende personer som också Heikka nämner, såsom Eleanor Roosevelt, Charles Malik, René Cassin, Jacques Maritain och Otto Frederick Nolde. Dessa spelade en viktig roll när den Allmänna förklaringen togs fram. Heikka noterar korrekt att Nolde inte officiellt var medlem av den kommission för mänskliga rättigheter som formulerade den Allmänna förklaringen. Men i motsats till vad Heikka säger, så var inte heller Maritain det. I ljuset av Lindkvists forskning blir det också tydligt att Noldes roll i formuleringen av den Allmänna förklaringens religionsfrihetsartikel visserligen var viktig, men att en rad olika perspektiv på religion och frihet med avseende på tro vägde in och påverkade den slutliga ordalydelsen.

Även den koncisa presentationen av det som Heikka tar som människorättsbegreppets långa historia väcker frågor hos läsaren. De senaste åren har nämligen den ved-

ertagna skildringen av de mänskliga rättigheternas historia gjorts till föremål för en omfattande kritisk granskning där Moyn är en av de ledande rösterna. Bland annat ifrågasätts det riktiga i att tillskriva en person eller en rörelse epitetet "människorättsaktivist" eller "människorättsrörelse" som en följd av att det i deras tänkande och handlande går att återfinna vissa idéer och handlingsmönster som även antas finna sin motsvarighet inom dagens människorättsrörelse. Det kan till exempel nämnas att Heikka kallar Martin Luther för en människorätts-teolog av just dylika skäl. Att Heikka skiljer åt termen mänskliga rättigheter, som är av västerländskt ursprung och av relativt sent datum, från människorättsbegreppet som sådant, som han ser som universellt och del av varje kultur, är inte tillräckligt för att i grunden adressera de problem som den nyaste forskningen på området pekar på.

För den som är insatt i ämnet tillför Heikkas bok kanske därför inte till alla delar så mycket nytt. Men så framstår också den primära målgruppen att vara en annan än vetenskapssamfundet. Med sin bok vill Heikka ge ett bidrag till dialogen mellan religionerna i Europa på ett sätt som främjar mänskliga rättigheter och samhällsfred. Det är också här en av bokens förtjänster ligger och man kunde önska att boken just på grund av detta även gjordes tillgänglig på till exempel engelska. Genom att på ett lättfattligt och mestadels välstrukturerat sätt introducera temat mänskliga rättigheter ur ett religiöst perspektiv, kan boken med fördel användas som discussionsunderlag i kyrkliga och ekumeniska sammanhang.

PAMELA SLOTTE
DOC., HELSINGFORS

KIRJAPAJA

Jaakko Heinimäki (toim.)

Piispanpolku 10

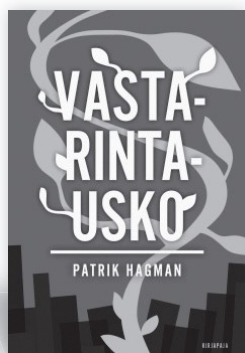
– Hengellisiä matkakertomuksia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nykyiset piispat kertovat kirjassa kukin omasta hengellisestä tiestään.

24,30 (27,00)

VÄH. 20 KPL **19,00**

Alk.

19⁰⁰

KIRJAPAJA

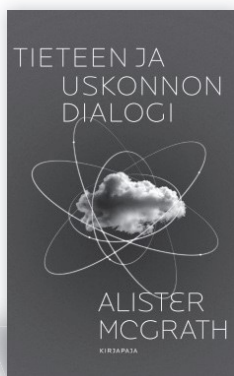
Patrik Hagman

Vastarinta-usko

Kun perinteinen poliittinen vaikuttaminen ei auta, kristityn on otettava aseikseen alkukirkon esimerkin mukaisesti kärsivällisyys, nöyryys ja vieraanvaraisuus. Lähtökohtana on henkilökohtainen muutos, joka leviää esimerkin voimalla.

22,90 (26,90)

22⁹⁰

KIRJAPAJA

Alister McGrath

Tieteen ja uskonnon dialogi

Teos tarjoaa seikkaperäisen ja yleistajuisen johdatuksen uskonnollisen ja tieteellisen maailmankuvan väliseen dialogiin.

25,11 (27,90)

25¹¹

Eero Huovinen

Saarna?

Mikä on saarnan merkitys moniarvoistuneessa yhteiskunnassamme ja mistä on hyvä saarna tehty? Onko Jumalasta puhuminen nykymaailmassa lainkaan mahdollista?

29,90 (36,00)

Väh. 20 kpl **26,90**

WSOY

Alk.

26⁹⁰